УДК 21/29
821.163.41-1
https://doi.org/10.18485/ccs_cs.2022.19.19.13

Бобан Миленковић
Међународни центар за православне студије, Ниш
e-mail: boban.fani@gmail.com

БОГОСЛОВСКО САГЛЕДАВАЊЕ ПЕСМЕ *ГОВОРИ ГОСПОДЕ* ОД СВЕТОГ ВЛАДИКЕ НИКОЛАЈА ВЕЛИМИРОВИЋА

Апстракт: *Покушај сам по себи пре свега значи усмереност ка остварњу препознатог циља коме се тежи и никада покушај није циљ по себи. То значи да покушај, не обухвата сву пуноћу циља од кога је узрокован. Боље речено покушај је указивање на циљ и колико је могуће приближавање њему. Тако је и са овим покушајем богословског сагледавања једне од многих песама Светог Владике Николаја Велимировића, које су српски Псалми. Бесцен благо сакривено у песмама Светог Владике Николаја, чека нас неоткривено и потиснуто од својеврсне пренаглашености његове студије о Петру II Петровићу Његошу. Мишљења смо да је неопходно сагледавати песме Светог Владике Никоплаја кроз светоотачко искуство Цркве – тада ће постати јасно да су у Цркви изрази духовник и богослов неодвојиви и незамисливи један без другог у једном и истом облагодаћеном, обоженом, светом човеку Цркве. Ако је овај рад макар мало допринесе томе делић циља ће бити остварен.*

Кључне речи*: Бог, човек, Богочовек, Црква, благодат, боговиђење, предање, богословље, богопознање, обожење*

Увод

Писање, макар, и о једном делићу богословског сведочења Светог Владике Николаја Велимировића[1], равно је стајању на обали океана и покушају да се на основу, једне његове капи, досегну све дубине и висине, у њему, сакривене. Истовремено, то је метанија пред сведоком тајни, о којима и анђелски хорови својом громогласном тишином певају. Свети Владика Николај је у Југославији (Србији), после Другог светског рата, био забрањена личност – будући да је био познат као хришћански мислилац и проповедник[2] – која није одговарала тада владајућој идеологији[3]. Од почетка деведесетих година прошлога века, дошло је до промене на боље и почело се са радом на књижевно-теоријским истраживањима песништва и (покушаја) прегледа теологије Светог Владике Николаја[4]. То је уродило богатим плодом[5], од којих је један од највреднијих потврда да

1 У даљем тексту Свети Владика Николај.
2 Види Палавестра 2013, 13-47.
3 О томе види Р. Биговић 1988, 46.
4 Прва дисертација одбрањена на тематику богословља Светог Владике Николаја Велимировића, је о. Радована Биговића.
5 Види П. Милосављевић 2004, 145-160, са списком радова (литературе) који се баве књижевно-теоријским проучавањем песништвом Светог Владике Николаја Велимировића.

је Свети Владика Николај истински настављач богатог црквено-духовног наслеђа код Срба предатог нам од Светог Саве – Првог Архиепископа Српске Православне Цркве – до данас. Међутим, студије које се баве (само) књижевно-теоријским сагледавњем дела Светог Владике Николаја, показале су своју немоћ да у целости сагледају и пренесу оно о чему се у тим делима говори када је богословље у питању – то нарочито важи за песништво Светог Владике Николаја[6].

Споменута немоћ је плод занемаривања чињенице да је Свети Владика Николај пре свега богослов и сведок Христа Богочовека као јединог Спаситеља света и човека, па тек онда мислилац и књижевник. Да би се то разумело мора се имати исти Дух (благодатно искуство) које је доживео Свети Владика Николај – без такве повезаности са њим немогуће је разумети његово песништво. Искуство о коме говоримо је карика која Светог Владику Николаја показује равноправног Светим Оцима, сведока Христа Спаситеља нашег. Зато за песништво Светог Владике Николаја одговара следећи став Д. Најдановића да је (и оно) „Органски продужетак светосавског првобитног импулса у свим областима стваралаштва“[7].

Богословски (не)систем Светог Владике Николаја Велимировића

Напред речено нас доводи до додатног проблема који се појављује у покушајима сагледавања дела Светог Владике Николаја. Проблем је што у делима Светог Владике Николаја не можемо наћи (ни)један академски разрађен теолошки систем – тога једноставно нема[8].

Напред речено, нарочито важи за песничка дела Светог Владике Николаја, будући да „Свака му је ту песма – по једна догма у стиху, цела мала догматика, како неко рече“[9]. Овакав парадокс у песмама Светог Вадике Николаја – у коме немамо теолошки систем али имамо догматско богословље на сваком кораку – је могућ јер је „он велики молитвеник пред Богом за свој народ, попут боговидца Мојсија. Цео његов живот јесте једно непрекидно молитвено стајање и живљење пред Богом и у Богу“[10]. Захваљујући томе, Свети Владика Николај није имитатор или технолог речи, већ настављач и стваралац светоотачког искуства у нашем времену за будућа поколења[11].

Благодатно богословље Светог Владике Николаја

Свети Владика Николај нас својим песништвом – будући да је сав у благодатно-органском (доживљеном) богословљу Цркве – благодаћу Духа Светог уводи у тајну боговиђења и богопознања – обожења човека. Благодатно-органски повезано богословље Светог Владике Николаја је синергијско (богочовечанско) сведочанство Цркве које није поистоветљиво са неблагодатном технологијом речи схоластике. Богословље Цркве којим живи Свети Владика Николај је такво јер исказује, оприсутњује, одређене натприродне (откровењске) истине неопходне за спасења човека и света[12].

6 Пример за то су студије које се баве истраживањем како је Свети Владика Николај анализирао дело Петра II Петровића Његоша.
7 Д. Најдановић 1975, 119.
8 О живом богословском предању у Цркви и његовој несистематичности видети – Мајендорф 2008, 15.
9 А. Радосављевић 2016, 49.
10 Исто, 58.
11 Види, исто, 49-50.
12 О томе видети Р. Биговић исто, 51, 56, 360.

Свети Владика Николај, као човек и богослов, није образован на наученом у школама већ је образован на темељима породичног искуства Цркве и његовом учествовању у богослужбеном животу Цркве. Искуство Цркве као места сусрета Бога и човека, је основ даљег образовања Светог Владике Николаја. Разрастање Светог Владике Николаја у образовању (обоголичењу) је нарочито добило на замаху од времена његовог доласка у Охрид и Свету Гору. Ваља напоменути да је период учења на Западу до доласка у Охрид био за Светог Владику Николаја период премеравања и проверавања свега наученог са оним основним образовањем из детињства. Сам Свети Владика Николај сведочи о томе у својој молитви/песми *Молитва роба у тамници*[13]. Истјазавање и потрага за правим образом, како човека тако и Бога, је довела Светог Владику Николаја до Богочовека Христа, у Коме је Свети Владика Николај пронашао право лице човека за Бога, али и лице Бога за човека.

Богословље Светог Владике Николаја је одговор Цркве на конкретне проблеме везане за спасење човека и света – одговор на конкретна искушења, на опасности које прете да човека отуђе од Бога. Ова чињеница открива још једну страну богословља Цркве, а то је да је оно свеобухватно – духовно – јер у њиме се открива благодатно-нераскидива повезаност видљивог и невидљивог света. Оваква словесност (логосност) богословља је присутна у песништву Светог Владике Николаја и јесте откорак од (философске) опасности да се материја прогласи за зло и казну. То је још једна разлика која показује да богословље Цркве није научно (философско), али је светописамски (светооткровењски богочовечански) духовно, не измишља проблеме и не руководи се философском (дијалектичком) питанологијом[14].

Органска, а не системска

Песништво Светог Владике Николаја је, органски повезано, богословско славословље Бога, Који се открива човеку и јесте радост човека који Га је познао. Узајамно препознавање Бога и човека нераскидиво је присутно код Светог Владике Николаја и управо је то нит која његово песништво органски, а не системски, повезује у једно, јединствено, богословско сведочење о Богу Који се очовечио да би нас обожио. Свети Владика Николај вером прихвата и следи предато светоотачко богословље Цркве, и истом придодаје и своје лично искуство боговиђења и богопознања, а тиме и обожења човека[15]. Искуство Цркве показује да ко доспе до тајне Духа богослужбених текстова, пре него уђе у олтар као свештенослужитељ, лако ће разумети зашто су молитве у олтару тајне, мистичне и неће му сметати да из те тишне Народу (Цркви) посведочи да је то снага Светлости Тихе. Светлост Тиха се даје иако све од нас прихвата као своје, Он(а) нас тиме ослобађа да би нам се још више давала. То је органска повезаност попут оне у људском телу где сваки орган, спољa гледано, сам за себе стоји, али је истовремено без других незамислив и колико је он у другима и око других неопходан толико су и сви други у и око њега сабрани. Та узајамна сабраност и саборност јесте слика ослобађајућег дара обожења који нам је од увек намењен. Човек само том и таквом органском повезаношћу, која ослобађа другим не губећи своје, може да буде причасник Тела и Крви Богочовека Христа. Дакле, Свети Владика Николај није настављач књижевности, традиције,

13 Епископ Николај Велимировић 2016 ђ., 588-9.

14 О томе види Свети Григорије Палама 2012, 109.; Βασιλιού Καισαρείας του Μεγάλου 1973 α., 44.

15 О јачини тог сведочења говори и чињеница да су многи „под дејством ових његових песама, доживели чудесно покајничко „преумљење“, променили свој живот и нашли пут спасења, а неки чак и пут у манастир – види А. Радосављевић 2016, 50.

фолклора и итд. и сл. већ је савременик у Духу Светом са Светим Савом и свима Светима – јер га органска повезаност са Светима ослобађа од историје без њеног укидања или обоготворавања.

Слобода од метода

Пореде напред реченог, неопходно је указати на још једну карактеристику богословља Светог Валдике Николаја коју констатује отац Р. Биговић, када пише следеће: „Николај се стално држи једног начела: *садржај одређује метод, а не метод садржај "*[16]. *Другим речима, за разумевање богословског исказа Светог Владике Николаја није довољна (само) научна методологија, јер он искаче из оквира методологије, задржава слободу мисли и израза од стерилности методолошке механике.*

Свети Владика Николај када нам предаје своје песме, али и друга дела, у суштини сведочи о свом животу као непрекидном богослужењу, славословљењу Христа Богочовека – Јединог Свечовека нашег Спаситеља. Свети Владика Николај о томе сведочи из личног искуства следеће: „Три су основне дужности православног свештеника, три радости: ‡ проповедати јеванђеље, ‡ исцељивати болеснике и демонијаке, и ‡ литургисати (у ово стављамо сва богослужења, чинодејствовања и молитве). Све три ове дужности нераздвојне су од чуда. Чинодејствовати значи Чудодејствовати."[17]. *Ако имамо на уму да је Свети Владика Николај, ма колико био академски учен, био и остао богослов образован на искуству Цркве – онда ће нам бити лакше да разумемо да Свети Владика Николај сво време богослужећи усходи ка Богу*[18]. Све то потврђује чињеницу да се органска повезаност Светог Владике Николаја са Светим Оцима Цркве остварује кроз непрекидно богослужење (молитву)[19]. Органска веза се преноси богослужбеним саучествовањем у једном и истом Животу тј. у Богочовеку Христу. На путу усхођења ка Богу неопходно је да се минејским стихирама и химнама Триода прожме човеков разум јер то је почетак благодатног преумљења (повратака) човека од греха ка Богу. Једноставније речено сав живот Светог Владике Николаја је једно усхођење од Савла ка Павлу. Његов животни пут јасно показује метаморфозу једног академског (законског) интелектуалца у једног сведока Христовог – јасна је разлика између Светог Владике Николаја пре Охрида и Светог Владике Николаја после Охрида.

О разлици у делима Светог Владике Николаја пре и после Охрида можемо рећи да је она суштинска будући да се у Охриду десило преумљење Николаја Велимировића, а тиме се отворило и другачије искуство различито од академског којим се пројавио Свети Владика Николај. У Охриду се Свети Владика Николај упознао на делу са духовним сведочењем Свете Горе Атонске, што му је помогло, као искреном боготражитељу, да доживи у себи и себе у тајни Еванђеља кроз Светиње Охридске[20].

У подвигу сведочења тајне спасења човека, и његовом црквено-богословском исказивању Свети Владика Николај је попут Светог Василија Великог морао да избегне многе замке. За разлику од времена Светог Василија када су вребале замке јелинског

16 Р. Биговић исто, 60.

17 Епископ Николај Велимировић 2016 ж., 176.

18 Остало је сведочанство из Охрида да је Свети Владика Николај „вршио сва богослужсња савесно и без скраћивања" – М. Ј. Стоимировић 1998, 41.

19 Молитву као неопходни кључ за улазак у еванђелске, светоотачке, тајне спасења којима се морамо учити од Светих Отаца Цркве, Свети Владика Николај је препоручивао и другим људима - види М. Ј. Стоимировић, исто, 50-51.

20 О Светињама у Охриду из времена Светог Владике Николаја види Божовић 2016, 226.

идолопоклонства и јудејског порицања Сина Божијег[21], у времену Светог Владике Николаја вребале су замка обезбоженог протестантизма (римокатоличког порорда на Западу); и замка фантазија Далеког истока садржаних у његовим религиозним философијама. Споменуте замке су, пак, здружено створиле подлогу за појаву феномена римојелинизације Цркве која се кроз екуменизам, у време Светог Владике Николаја, почела наметати као једино решење за остварење Цркве и човека у Цркви и овом свету. Свети Владика Николај је и то „решење" одбацио остајући веран Цркви и светоотачком предању, бранећи на тај начин и Државу[22] од тадашњег „културног" света који је наметао своја решења[23].

У пред охридском периоду Свети Владика Николај је описиван као „Богомдани беседник, велики философ, хришћанин на енглеску руку, расни бојовник духа, дивни носилац шумадинских завета, предодређен да увек буде громовник – да такав човек отиде у заглушје, у заборав, у Охрид?!..."[24] – да би исти аутор о Светом Владики Николају у Охриду писао следеће – „У Охриду је Николај Велимировић преживео свој коначни прелом. Предосећао је он још у Београду да доле на југу код простога и побожнога народа још живи вера као најјача жива сила. ... Дошао, видео и уверио се. ... отурио је на страну велике књижевне прохтеве и пише обичне омилије за народ." – и – „... на крају, прави, тек данас, православац..."[25]. Можемо слободно допунити цитирано да је ту Свети Владика Николај коначно добио на дар познање да је Једини Свечовек Христос Богочовек – Истинити Син Божији и Истинити Син Човечији[26].

Све напред речено, ширином и дубином тајне боговиђења и богопознања, представља проблем за (само)академске теологе да уђу у мисао Светог Владике Николаја. То је зато што он понекада, за академску теологију, спаја неспојиво будући да ствари посматра из унутрашње, духовне перспективе. Свети Владика Николај иако користи и примере и изразе из далекоисточних религиозних философија ни једног тренутка не прихвата њихов дух[27]. Користио је Свети Владика Николај много тога из ученог језика, али је своје богословско сведочанство преводио на прост народни језик (и тиме исти христијанизовао) у коме је налазио најприступачнији пут да Народу принесе Свето Евађеље и црквено светоотачко (хришћанско)[28] искуство спасења.

Благодатно богословље као одговор на искушења времена

Свако излагање Светог Владике Николаја плод је непрекидне, борбе у њему самом да нађе и Христом Богочовеком очисти смисао језика од погрешних наноса философије и богоотпадништва[29]. За Светог Владику Николаја, највећи проблем за спасење човека је било лицемерство, многоличје, подређено стицању знања и звања, а тиме и имања (само)сада и овде. Све то сведочи да „његова [Владикина] песничка ткања и саздања прелазе у скрушену смерност, приближавајући се све више светоотачкој

21 Свети Василије [Кесаријски] Велики 2016, 371. Грчки извор Βασιλιού Καισαρείας του Μεγάλου 1973 β., 58.
22 О томе видети Епископ Николај Велимировић 2016 г., 556, 662.
23 Парадоксално, али истинито најбољи представник римојелинизма јесте Ниче са својим надчовеком .
24 Божовић исто, 227.
25 Божовић исто, 227.
26 Види Биговић исто, 180.
27 О томе види М. Ј. Стоимировић, исто, 50.
28 Види исто, 50.
29 О томе видети Флоровски 1997, 80.

црквеној поезији. ... Колико је пута отац Јустин, дирнут Николајевим песмама, говорио кроз сузе: „Нека ми опрости Свети Дамаскин, али Николај га је превазишао“[30].

Имајући у виду теме којима се Свети Владика Николај бави у свом богословском сагледавању, као и начин на који их излаже, јасно је да је његово богословље одговор на стање поробљености секуларизмом[31] црквене проповеди код свештенства[32], крајем 19. и почетком 20. века, и на свеприсутни сцијентизам[33] који је доминирао у академским круговима[34]. Мора се указати на чињеницу да је практично религиозна нада у прогрес човечанства кроз науку била итекако присутна у времену о коме говоримо, баш као и данас. Наиме још увек је доминантно идолопоклонство пред науком[35], која се трансформисала у нову религију која ствара, управља и у свом циљу развија људску заједницу[36].

Свети Владика Николај се томе успротивио кроз покушај разумевања свега понуђеног од модернизма у оквирима народног искуства, да би касније то породило неприхватање и директно одбацивање и оповгавање сцијнтизма као директног сатанског удара на Свечовека Христа, а тиме и на слободног човека. У том свом напору Свети Владика Николај „није као Босије тежио некоме класицизму, он је просто говорио као Богом надахнут човек...“[37], а најпознатији и најделотворнији плод благодатног богословља Светог Владике Николаја, у много чему, јесте Свети Отац Јустин (Поповић) Ћелијски.

У контексту напред реченог ваља и читати предстојећи покушај богословског сагледавање песме ***Говори, Господе*** од Светог Владике Николаја[38], јер и у њој су истине спасења и сведоци боговиђења и обожења попут бисера у шкољкама од речи расуте.

Говори, Господе

Наслов песме је отворен али и тешко одредив, вишезначан је – може бити позив, наредба или пак пристанак да се нечији говор чује. Отуда и песма, која следи, испод њега у себи јесте бременита са садржајем у коме се преплићу сва три могућа елемента значења самог наслова. То је потпуно у складу са основном функцијом наслова, а то је да некако укаже и заинтересује читаоца или слушаоца за садржај који наслов у најкраћем изражава и тиме је отвори за пријем од стране читаоца. Добар наслов увек собом колико открива толико и сакрива о тексту који је њиме ословљен. Ово нарочито долази до израза у случају оваквих, духовно-богословских, благодатно-искуствених, синергијских песама које и насловом упозоравају да су истовремено скривене, *недосазнајне* иако их свако може по мери својој прихатити и разумети не губећи ништа од њихове висине и дубине. У том случају наслов је и кључ за улазак у то сакривено благодатно-богословско. Попут неке граничне линије између изреченог и оног неизреченог, наслућеног и сакривеног, стоји наслов којим се право разумевање песме од земаљског окреће ка небесном у сумраку сакривеном али Светлошћу Тихом у нама обасјано и подарено.

30 А. Радосављевић 2016, 50.
31 Види М. Ј. Стоимировић, исто, 25.
32 Види Д. Најдановић, исто, 1975, 258.
33 О сциентизму види М. С. Алечковић Николић. 2014, 276; Љ. Тадић 2003.
34 Види Епископ Николај Велимировић 2013 а.
35 Види Кијук 2013, 84.
36 Види М. Томић 2017, 103-112.
37 Јовановић Стоимировић исто, 22.
38 Епископ Николај Велимировић 2016 е., 633-34.

Отуда и песма *Говори Господе* којом се Свети Владика Николај обраћа Богу Једином Господу у себи има не позив, но вапај из темељних поставки пирдоно-ипостасног, боголиког у човеку које ослобођено вером Господу и оживотворено послушношћу према Богу постаје и човекова наредба Богу Који је постао један од нас да нам говори. То је вапајна наредба детета по благодати Оцу и Брату да му се Они у Духу Своме јаве и говоре му. Међутим то обраћање, откровење Бога човеку, се од стране Светог Владике Николаја спремно прихвата и спроводи ка другим људима који траже Бога без обзира колико да су у великим искушењима и гресима. Једном речју сам наслов је један у пуном смислу светописамски, пророчки и светоотачки путоказ ка Слову Које човеку једино ваља искати и слушати и тиме словесно свету предавати словесност.

Говори Господе, слуга Твој Те слуша

На почетку, српски Свети Пророк Самуило, попут старозаветног боговидеоца Самуила[39] понавља речи наслова и одговара смирено Господу Који га призива у мору богоотпадије и почетку страховладе комуниста – тих нових Филистејаца – да примером својим благовести непобедивост Бога Новог Израиља тј. Рода Православног. Како онда тако и сада на онога који слуша реч Господњу силази Дух Свети по речи Светога писма *И док још Петар говораше, сиђе Дух Свети на све који слушаху ријеч* (Дап 10, 10-44).

Следујући прошлом у времену садашњем посведочио је Свети Владика Николај и оно будуће које кроз садашње испуњава прошло. Три у једно свезано и Светој Тројици на дар принето од човека Богочовеку на уздарје уздигнуто. Најављен и откривен тајни улазак у смирај Божијег примрака где се у Светлости Тихој Бог и човек сусрећу не робојући ни својој свемоћи ни својој немоћи. Тако нас Свети Владика Николај примером Пророка уводи у Тајну боговиђења и обожења човека по вољи Бога Оца, жртви и дару Сина Који поста један од нас Духом Светим.

Тебе, само Тебе, жељна му је душа
Немоћан је слуга да види и чује
Док у њему Твоје не заструје струје

Боговиђење, богопознање је основни дар садржан у човеку. Дар који покреће, отвара и разраста човека преображавајући га. Тај преображај је процес претварања (преласка) човека (творевине) ка пуноћи боголикости.

Главна особина живих бића јесте да виде и чују, међутим нису сва бића човек јер им се вид и слух не стичу у истом центру нити су из истог разлога вид и слух неопходни живим бићима. Животиња има вид и слух по дару Творца да своја чула вида и слуха подреди опстанку, изналажењу хране и станишта, па и продужења врсте. Вид и слух животиње се стичу у мозгу и ту у мозгу дају моћ животињама да виде оно што морају да виде, неопходно за живот да га прибаве или избегну – ништа више од тога. Међутим код човека вид и слух нису подређени нити су ту ради нагона као код животиња. За разлику од животиња вид и слух код човека се не стичу у мозгу, органу подређеном нагонском, већ у разуму. То је велика разлика која говори да човек видом и слухом своје кретање не затвара у границе моћи тих чула по себи јер из виђеног и онога што чује може да се упути и ка смислу тога што види и чује. Поред тога својим разумом човек може свесно и да створи нешто што се види и чује, а да то опет није стриктно подређено закону опстанка. Управо та чињеница да човек разумом може да осети и окрене се, иако не и да доспе до,

39 Упореди са 1 Сам 3, 9.

надразумног – до умног – јесте природни благодатни дар човеку од Творца. Тим природним даром човек се усмерава ка натприродном који је дар Духа Светог, а то је, ка боговиђењу и богопознању. Да би се то десило Човеков ум мора да се сабере благодаћу Господњом у себе, да се врати себи и заживи у Богочовеку Христу, али по узору на Светог Апостола Павла који речено стање описује као стање *у коме ја више не живим, него живи у мени Христос. А што сад живим у тијелу, живим вјером Сина Божијега, којему омиљех, и предаде себе за мене* (Гал 6,20), што се завршава литургијском потврдом да на тај начин „Испуни се и изврши се, колико је то у нашој моћи, тајна твога домостроја спасења, Христе Боже наш. Јер одржасмо успомену на твоју смрт; видесмо изображње твога васкрсења; испунисмо се твојим бескрајним животом; насладисмо сс твоје непотрошиве сладости, благоволи да све нас удостојиш ње и у будућем веку, благодаћу беспочетнога Оца твога, и твога Светог и благог и животворног Духа, сада и увек и у векове векова. Амин“[40]. Литургијско искуство нас приводи тајанственом дару који нам је Богочовек Духом Светим подарио, а то је да се човек испуњава Богочовековим, Христовим, испуњењем будући да је Он тај Који, дошавши и испунивши сав домострој спасења за нас, у ноћ у коју би предан, шта више Сама Себе предаде за живот света ... на заједницу Духа твога Светога, на испуњење Царства небескога, на смелост према Теби, не на суд или на осуду[41].,

Богопознање је натприродни дар до кога не може човек сам да досегне. Јасно је посведочено апостолско искуство да (само) Духом Светим човек може да препозна Оца *будући да сте синови, посла Бог Духа Сина својега у срца ваша који виче: Ава Оче*, а све то да се оствари наше усиновљење Богу у Сину Његовом Христу Богочовеку. Уосталом по сведочанству Светог Василија Великог које нам преноси Свети Григорије Палама „Покренут од Духа Светога на вечно кретање, човек је постао свето живо биће”, по великом Василију, „тако да је (човек), у кога се уселио Дух, задобио достојанство пророка, апостола, анђела, Бога, иако је претходно био ’прах и пепео’.”[42] Заједничарећи у таквој благодати по речима Светог Максима исповедника човек постаје „ беспочетан попут Мелхиседека, чији „дани немају почетка, нити му живот има свршетка”, и попут свакога онога ко, по Павлу, живи божанским и вечним животом Логоса који је у њему...“[43].

Следујући том искуству, о коме овде пева, Свети Владика Николај на другом месту исповеднички потврђује да „Позна ли пак човек истину, т.ј. истинитог Господа и Спаситеља свога, Месију света и Небесног весника, онда се почиње сав предавати Њему и отварати срце своје за пријем Њега, са Оцем и Духом, у себе. Тада за њ наука Христова престаје бити теорија или философија и постаје практични режим исцелења, бања препорођења, и метод обожења. Све стварно као крв са крста, све неопходно као хлеб и вода, и све нове куће“[44] – и још – „Него подајте срце своје Духу Светом, и Он ће нахранити сроднике ваше богатијом храном. Тако ће сродници ваши бити сродни вама не само докле вас крв и тело вежу, него докле вас Дух Свети веже. А Дух нема других веза до вечних“[45]. Јер: „Прекрасно је то изразио славни Павле апостол овим речима: *Зар не знате да су тјелеса ваша храм светога Духа који живи у вама којега имате од Бога, и нијесте своји?* (I Кор. 6, 19.) Наравно, где је Бог Дух Свети, ту је и Бог Отац и Бог Син, Тројица Света, неразделна, несливена и животворна. Зато се и каже у похвалним стихирама појединим

40 Свети Василије [Кесаријски] Велики 2017., 226.
41 Свети Јован Златоусти 2017, 130-134.
42 Свети Григорије Палама исто, 497.
43 Свети Григорије Палама исто, 523-524.
44 Епископ Николај Велимировић 2016 д., 871.
45 Епископ Николај Велимировић 2016 в., 100.

светитељима: "И бил јеси обиталиште Свјатија Тројици"“[46]. Обожени човек постаје преносник, дародавац, исцелења од греха и смрти другим људима будући да људи удаљени од Бога могу приступити освећењу „само кроз свете људе, у којима живи Бог Дух Свети, присуством тих светих људи у њему, и методима и начинима, који су цркви познати: молитвом, крсним знамењем, призивањем имена Свете Тројице, именом Христа, и Богородице и анђела и светитеља“[47].

Помози мом виду, помози мом слуху,
Слава Оцу, Сину и Светоме Духу!

У боговиђењу учествује целокупан човек са свим својим психо-физичким и духовним органима.Свети Владика Николај,следујући Господу Исусу Христу Који нам је подарио истину да су *блажени чистог срца, јер ће Бога видети* благовести и у нашем времену о незастаривости чистоте срца као предуслова боговиђења поуком: „Чистоту срца Бог од нас хоће. Фарисеју слијепи, очисти најприје изнутра чашу и здјелу да буду и споља чисте, говорио је Исус јеврејским старешинама који су се трудили само о спољашњем изгледу, а унутра су били пуни грабежа и неправде. Још је он похвалио чисте срцем говорећи: Блажени су чисти срцем јер ће Бога видјети. А видети Бога у овом веку и гледати Га у вечности с анђелима и праведницима, то јесрећа изнад сваке среће. То је најслађи плод победе“[48].

Овде би ваљало указати на једну, често пута занемарену чињеницу, а то је да су психофизички органи, својом природном облагодаћеношћу, полазна основа за напредовање ка духовном. Психофизичко је природно и недовољно је ако се самозатвори и апсолутизије - тада постаје гробница за човека и пут ка паклу.

Коришћење (сарадња истих) психо-физичких органа са благодаћу задобијеном на крштењу и миропомозању чини човека добро усмереним за задобијање натприродних дарова. Сама благодат крштења и миропомазања је натприродна по себи, али она је основа која се синергијом развија. То значи да је човек тај који одлучује да ли ће је користи или не. Од степена и начина сарадње са њом (благодаћу) зависи напредак у богопознању које је дар од Бога који се не заслужује но се добија као нешто најприпадније човеку (иако натприродно јер је од Бога) од почетка његовог постојања. Када кажем најприпадније не мислим, не дао Бог, да је човек по природи сличан Богу или да је делић Бога, већ да је од Бога створен као икона његова која тежи свом Прволику Богочовеку Христу, а остварење тог благодатног присаједињења и ипостазирања у Христу Богочовеку јесте разлог и циљ човековог стварања. У том правцу је молитвени уздах Владике Николаја још један доказ да је он настављач светоотачко-светогорског искуства[49] које говори „да човек који жуди за Богом, познаје Га кроз благодат која човека чини богообразним“[50].

Говори Господе, пре свршетка пута
Да ми с правог пута душа не залута

Од тренутка зачећа у утроби мајке човек је на путу ка Богу и тај пут се не завршава тренутком када душа напушта тело - тј. смрћу тела. Ма колико то парадоксално

46 Епископ Николај Велимировић 2016 д., 870.
47 Исто, 874.
48 Епископ Николај 2001, 219.
49 О томе види Р. Биговић исто, 39.
50 Свети Григорије Палама исто, 530.

звучало телесна смрт није крај пута, али није ни његов свршетак. Свршетак о коме се овде говори јесте коначно опредељење, слободовољно, за Бога или мимо Бога. Свршетак је у начину остварења човека у животу. Многи пре одвајања душе од тела постали су мртви (почели су да трају јер су престали да живе), а многи су и по телесној смрти остали живи јер су заживели у Богу много пре тог трена.

Свети Владика Николај тражи глас Господњи да га чује и да га следи, да се испуни Њиме и на тај начин достигне жељени, подарени, обожујући свршетак. Да би дошао до тог благословеног тренутка мора пазити да на животном путу не залута заведен лажним гласовима који одводе странпутицама далеко од Бога. Пут, Истина и Живот за Светог Владику Николаја јесте Богочовек Христос и он зна да само Његовим Гласом, благодаћу Духа Светога[51] и следујући Светим Оцима може остати на Њему (Путу) и Он (Истина и Живот) у њему. Што све показује да свршетак, коначна потврда, човека није сакривена негде далеко у будућности као ствар која се догађа само у есхатону без контакта са сада и овде, већ се показује да је почетак есхатона већ настао и да га ми заједно са Господом за нас стварамо, градимо.

У том контексту би могли говорити о свршетку човека као о двојакој смрти. Наиме избором за Бога човек де факто почиње да умире за грех и смрт борећи се благодаћу Господњом против наметнуте пропадљивости која би да га врати у грех и смрт. Борба је синергијска, Бог даје благодат и силу човек је прихвата и њоме испуњава, чисти, своју боголикост као начин живота.То траје до одвајања душе од тела – од тада започиње много јасније, без огледала али из даљине сагледавање коначне славе обожења која је већ започела али је предокушај будући да ће пуна пуноћа исте наступити васкрсењем тела.Само човек са телом и душом јесте човек, једно без другог није човек нити једно без другог представљају пуноћу човекове природе или потпуност његове природностворене личности[52].

Поред ове смрти, за грех и смрт, постоји и други вид смрти који такође човек ствара одбијајући синергију са Богом, тежећи да, заведен лажима човекоубице од искони, изгради себе и свет мимо Бога. То је смрт која траје, јер смрт није нестајање из постојања, не то је трајање сталног самоурушавања неостварености - трајање није живот, јер трајање има само непрекидну, бесконачну пролазност и пропадљивост којом оно постоји. Далеко је то од Еона, од времена које не пролази, тј. од благодатне вечности која отвара пут човеку да буде савршен као што је савршен Отац наш на Небесима.

Говори ми тихо, ал нек буде јасно
Говори Преблаги, док не буде касно
Помози мом виду, помози мом слуху

Глас Господњи (глас Духа Светога) сабира човека у себе, враћа га себи и на тај начин га ослобађа од наметнуте расцепљености и окренутости ка спољашњим (не човековим) циљевима који на тај начин заузимају и цепају човека изнутра. Човек је самосабрано биће једино ако је сабран у свом центру, тј. у својој боголикости, а то значи ако је сабран у Богу. Само на тај начин је могуће разумети да је човек у односу на свет око себе онај из кога и ради кога све у том свету истиче и постоји. Отуда је могуће да је свет у човеку сабран – свет је антропоцентричан –међутим човек није космоцентричан –

51 Наравно реч је о благодати Духа Светога коју нам даје оваплоћени Син Богжији, Богочовек Христос. Види Свети Марко Ефески 2007, 67.

52 О достојанству тела човековог сведочи нам Ап. Павле када пита: *Или не знате да су тјелеса ваша црква Светога Духа који живи у вама, којег имате од Бога и нијесте своји?* 1Кор 6, 19. Такође види *О Васкрсењу* Свети Марко Ефески исто, 70-79.

није сабран на свету и у свету ван себе.Пројава човекове боголикости (његово благодатно, боголико дејство) јесте путоказ свету ка човеку, зато, да би човек могао да се правилно одреди према свету око себе мора да се врати себи, својој боголикости. Одсајаје, пројаве, човекове боголикости Свети Владика Николај види у свету – јер човек је светлост свету баш као што је Слава Господња светлост за човека – и саветује човека да мора наћи своје (централно) место у свету, да би на тај начин нашао право место света у себи.

Човек је теоцентрично, боголико, биће и његов центар је динамичан, покретан разрастајуће преображајан, јер му је центар Бог Који му је стварањем подарио тај центар, боголикост, као дар преко кога се не остварује проста слобода од света већ обожење кроз сарадњу, прихватање, обожујуће благодати од стране човека. О тајни богоцентричности човека Свети Владика Николај каже следеће: „О чудесном усељењу Бога у човека рекао је Господ својим ученицима ово: Ко има љубав к мени... и Отац мој имаће љубав к њему, и к њему ћемо доћи и у њега ћемо се настанити. Ово се испунило на апостолима и свим светим. Апостол Јован пише у првој посланици: Бог у нама стоји. По томе дознајемо да у њему стојимо и Он у нама што нам је дао од Духа својега. Апостол Павле тврди за себе: Не живим ја него живи у мени Христос. Шта говоримо? Нису ли сви апостоли имали Бога у себи? Од онога историјског дана када је Бог Дух Свети сишао на њих у педесети дан по Васкрсу напунише се сви Духа Светога“[53].

Неопходно је још једном напоменути да молитва Светог Владике Николаја да Господ помогне његовом виду и слуху није молитва за задобијање грехом рањених психичких и телесних супермоћи, не него је то молитва за задобијање, обнављање, благодатног вида и слуха (које је поседовао Адам[54]) без којих је немогуће усходити ка обожењу попут Св. Стефана Првомученика[55] и Ап. Павла – истоветних са видом и слухом Апостола на Гори Преображења[56]. Искорак из палоприордности није повратак у Рај, просто враћање на тај степен и начин живота Адама (ма шта он стварно био тада) већ је то улазак у пуноћу обожења од које је Адам био неизмерно далеко будући да се Господ тада још није оваплотио, а ни Адам није узрастао до мере раста Христовог. Ово је само доказ да је оваплоћење Господње дар Бога човеку а не последица природне повезаности човека и Бога или било какве условљености Богочовека грехом и смрћу Адама.

Знам: говорио си, ал опет говори,
Док од Твојих речи срце се разгори,
Док се вид отвори, и слух се оснажи

Богопознање, а тиме и обожење човека као коначно и потпуно човекопознање, јесте саподвижништво Бога и човека на делу. Бог снисходи (силази) ка човеку да би човек тиме усходио ка Богу. Свети Оци увек наглашавају неопходност снисхођења (кеносис) Бога према човеку[57]. Дарујући своју обожујућу благодат човеку Бог себе своди на меру човека не престајући да је надсазнајан и надсуштаствени Творац човека, иако бива познат човеку. То је подвиг Бога за човека, подвиг љубави и трпљења Оца према детету (јер у Христу Богочовеку Христу сви смо постали деца Божија по дару његовог оваплоћења).

53 Епископ Николај Велимировић 2016 г., 872.

54 Пратоц Адам је таквим видом, пре пада у грех, „видео суштинске особине живих бића, помоћу којих им је дао имена, а пре њих (је видео) Самог Бога, док своју сопствену голотињу није видео, значи да је он тада гледао другим очима, по затварању којих су се, после греха, отвориле телесне очи“ – Свети Марко Ефески исто, 64.

55 О томе види Свети Григорије Палама исто, 520.

56 Види Свети Марко Ефески, исто, 64.

57 Види Свети Марко Ефески исто, 66.

Човеков подвиг је у прихватању, вером, дарова које му Бог даје, а то је у пракси стицање очишћења кроз еванђелске врлине којима се човек на делу пројављује као онај који тражи и хита да постане причастан (усиновљен) Богу који му се открива.

Само присаједињење (усиновљење Богом Богу), је опет мистични дар Бога човеку и никада својом надприродношћу не укида човека, али и не профанише Бога[58]. Неопходно је нагласити да је овде реч о ипостасном дару човеку, јер као што је преко ипостасног, а не природног, деловања Адама и Еве Сатана грехом расекао, супротставио природу и ипостас (личност) код човека, тако сада овим даром Господ исцељује и враћа мир у међусобну прожетост (неодвојивост) природе и ипостаси код човека.

Услов за примање дара јесте вера Богу од стране човека. Бог љубављу силази ка човеку, али човек вером својом прихвата љубав Божију и њоме постаје усиновљени син Божији. О томе Свети Григорије Палама сведочи следеће „ ...усиновљење, које представља прелаз од вере ка деловању, и овај обожујући дар, светитељи јасно називају ипостасним;“[59]. Отуда и вера код Светог Владике Николаја није имагинарна, умишљено-теоретска већ је конкретна, његова лична вера човека Богочовеку Христу и као таква је неодвојива од послушности Богу (делању, покрету у складу са Богом - човековим Творцем и покретачем читаве творевине). Свети Владика Николај о споју вере и послушности сведочи када вапије над трагедијом да много има оних који (теоријски, неблагодатно) верују у Бога, али га не искусују у свом свакодневном животу јер немају послушности пред Богом. Владика искрено вапије када каже: „Мало је послушних, Господе, а верујућих има“ и још „Има верујућих, Господе Боже наш, али је мало послушних“[60].

Напред речено јесте плод несумњиве вере Богочовеку Христу на коју нас Свети Владика Николај позива истичући пример Светог Апостола Павла: „блажени Павле, пише Коринћанима: По вјери живимо, а не по гледању. По вери у што? У Евангелије. По вери коме? Христу. Веровати Њему и у Њега бескрајно више вреди него веровати својим очима. Јер Он је Онај који с неба сиђе и у небо узиђе. Једини и јединствени путовођ и пут. Он зна тајне, које ми никад не можемо гледањем дознати, и никаквим чулним испитивањем докучити. Зато морамо Њему веровати, и само Њему. Он нам је открио онолико колико можемо носити. Смртан човек у телу није могао више примити“[61]. Могло би се рећи да је за Светог Владику Николаја подвиг налажења вере започињао са константацијом да има „ сувише верујућих, чија је вера често пута најбољи аргуменат безверја“[62] – док се мучио вером и невером на страницама Његошеве религије – да би временом као монах (епископ) на Охридском језеру, Жичи[63] и Светогорском искуству живота у Богу разумео да вера без (дела) послушности јесте мртва вера демона[64]. Таква вера верује у себе, у свој егоизам и као такву је непријатељ сваком другом био он Бог или човек, вера у послушности јесте живот у Свечовеку Христу Богочовеку.

О говори Оче, слугу Твог ублажи

Говор Оца о Његовом Сину јесте говор Духа Светог којим нас Он учи свему - утешава нас тако што нас преображава до стања да познамо Христа Богочовека као Месију

58 О томе види Свети Григорије Палама исто, 531-532.
59 Свети Григорије Палама исто, 460.
60Епископ Николај Велимировић 2016 в., 139.
61Епископ Николај Велимировић 2016 д., 83.
62Епископ Николај Велимировић 2016 б., 345.
63 Неопходно је навести чињеницу да: „Највећи део свог активног живота Николај Велимировић је провео као епископ охридски и епископ жички.“ – П. Милосављевић исто, 146.
64 Види Софронije 1994, 23-25.

и Спаситеља нашег. Међутим та утеха није теоретска, гномична, не она је истинита на делу видиво и остварено заједничарење Бога са човеком и човека са Богом, које блажи (лечи, затвара) рану греха, муку пропадања и власт смрти над човеком. Друге стварне утехе за човека нема осим ове која је од и у Духу Светом. Управо због тога „ је с правом отац Јустин често истицао: „Српска душа је муцала, док се није родио Владика Николај да јој нађе израза – да проговори". Једини он из нашег рода стаје раме уз раме са Светим Јованом Златоустим, због чега су га и отац Јустин и други називали – „Српским Златоустом""[65]. О богатству садржаном у делу Светог Владике Николаја Велимировића Свети отац Јустин Поповић сведочи на следећи начин: „Ми данашњи Срби, имамо највећег богаташа после Светога Саве у роду Срнскоме. То је Свети Владика Николај, највећи духовни богаташ. Шта је то што он нама даје као благо? Шта? Бесмртност Христову! Даје нам Вечни Живот. Свака његова реч, браћо, јес.те мало Еванђеље. ... Владика Николај јс пети Еванђелист Српскога рода. Све што је рекао - Благовест је за човека, Еванђеље за српскога човека. Све што је напис.ао - Еванђеље, Блага вест до Благе вести, за свакога од нас. Да, пети Еванђелист, највећи Еванђелист после Светога Саве рода Српског, највећи богаташ"[66]. Да би касније посведочио и следеће о песништву Светог Владике Николаја: „Заиста, ако учините излет кроз велике Светитеље Божије, кроз велике свете писце Цркве Христове, после Светог Јована Златоустог, цариградског свесунца, најближи њему је Свети Владика Николај, Свети Дамаскин, Григорије Палама и још мало њих. ... Ево Српског Светог Дамаскина. Ево у истину највећег песника српског. Већег од свих славних великих песника. Само да је оставио Духовну Лиру, био би раван Светом Дамаскину. А он? Свака му је реч песма, песма вечна, песма о Вечности. Песма о Вечној Истини, песма о Вечној Правди, песма Једином и Истинитом Богу свих светова – Господу Христу"[67].

Знам: говорио си кроз Пророке давне
И кроз Сина свога и кроз свеце славне,
Ал, смилуј се црву, говори поново,

Бог је, како каже Свети Владика Николај, говорио у историји са човеком, али говорио је човеку о себи и кроз ствари овога света које указују на Творца - па није било довољно. Говорио је и Пророцима у Старом Завету, Сам Богочовек је говорио и говори у Цркви сведочанством Апостола и Светих Отаца - па све то, ако се прихвата само као историјско знање и искуство, није довољно за богопознање. Свети Владика Николај овде смирено моли да му Господ подари Духа Светог којим је једино могуће чути, видети, разумети, прихватити оно што нам је од Богочовека Христа даровано. Само тада долази до отварања духовног (благодатног) вида и слуха. Ово је истоветно са сведочанствима Светих Отаца о могућностима боговиђења и богопознања.

На језику Твоме, старо бива ново

Све ново чини Господ. Ехатолошко *ево све ново творим* Отк. 21, 5, у Цркви је садашњост, а не далека будућност.

Језик о коме Свети Владика Николај сведочи јесте језик којим је Господ створио свету, исти онај Који нам је објавио Оца и подарио Духа Светог - то је Син (Логос) Божији. Тим Језиком старо, не по природи стареће али због греха пропадајуће, бива (опет) ново – слободно од греха, пропадљивости и смрти. Још једна потрвда да је Свети Владика

65 А. Радосављевић 2016, 51.
66 Преподобни Јустин Поповић (Ћелијски) 1998 а, 440.
67 Преподобни Јустин Поповић (Ћелијски) 1998 б, 443- 444

Николај далеко превазишао природно богословље и зашао, по дару Господњем, далеко у област у којој и катафатика и апофатика постају безгласне. То је ново, улазак у Божански примрак – а то је доживљено обожење. О Језику Творца може говорити онај ко га је облагодаћеним слухом чуо и видео облагодаћеним оком.

Нека речи Твоје у мени забрује
Да Твој слуга чује и браћи казује

Исповеда Свети Владика Николај да реч човекова нема јачину од јачине звука којим је изговорена, а још мање има јачину јасноће животворности од припадности научном вокабулару којим се самообужује разум човеков. Оно што реч обеснажи и обесмисли је управо тај и такав разум којим се човекомиш поноси. Окачио га је (разум) човекомиш, научен од демона, испред себе на штап преварне наде да има светлости без Бога, и тако јури за том илузијом по ходницима изгубљеног времена дубоко у палом простору. Отуда и молитва Светог Владике Николаја Господу да његове, Господње, речи у њему забрује. То је једино могуће ако се у човека усели Богочовек Христос. То је остварено на делу искуство Апостола Павла који нам сведочи,да поновимо још једном, да *Не живим више ја, него живи у мени Христос; а што сад живим у тијелу, живим вјером Сина Божијега* Гал. 2, 20.

Међутим, Свети Владика Николај је и у овоме следбеник и настављач Апостола Павла и његове пророчке мудрости којом примљено од Господа не сматра својим већ то дели и другој браћи. Попут старозаветног Соломона и новозаветних пророка – о којима Свети Апостол Павле сведочи да они *који проркује цркву поправља* 1Кор 14 3,4. – Свети Владика Николај Реч Господњу тражи да би је предао Народу (да би Народ њоме сачувао од духовних вукова) и да би Цркву изграђивао.

Говори Господе, слуга Твој Те слуша
Твога слатког гласа жељна му је душа
Помози мом виду, помози мом слуху,
Слава Оцу, Сину и Светоме Духу!

Свети Владика Николај је овде, у суштини, попут родитеља који молитвено исповеда *Вјерујем Господе! Помози мојему невјерју* Мк 9, 24, што није никакво изненађење будући да је Свети Владика Николај, човек молитвеник и боговидац пред Богом неизмерно жедан Бога.

Свети Владика Николај на овај начин само наставља непрекидну апостолску молитву да му Господ дометне вере (Лк 17,5). Све то је смирени увод за завршетак и строфе и песме. Наиме, и последњу строфу, као и сваку претходну Свети Владика Николај завршава смиреним исповедањем своје немоћи да утоли жеђ за Водом од које се не жедни. Истовремено се показује за Народ као као онај преко кога та Вода Жива ка њему (Народу) долази и као онај који непрекидно славослови Свету Тројицу. Све у човеку ваља поново да буде осветотројично, преображено Светотројичном благодаћу Оца Сина и Духа Светога, да би на крају, као што је било на почетку и јесте и сада, било све по вољи Бога Оца кроз Сина у Духу Светоме.

Закључак

Покушај сам по себи пре свега значи усмереност ка остварњу препознатог циља коме се тежи и никада покушај није циљ по себи. То истовремено значи да покушај, не

обухвата сву пуноћу циља од кога је узрокован – баш као што ни кап воде из океана не обухвата океан – те тиме покушај је указивање ка циљу и колико је могуће приближавање њему. Тако је и са овим покушајем богословског сагледавања једне од многих песми Светог Владике Николаја које су по својој садржини, али и по форми, најсличније Псалмима Светог цара Давида. Ма колико песме Светог Владике Николаја биле простојезичне, пастирске, оне су пре свега богословски, благодатни, а не академски, исказ и сведок боговиђења, богопознања остваренog животом човека у Цркви. У песмама Светог Владике Николаја нема научне систематичности и методологије, али има органске везаности за свакодневно богослужбено славословље Бога у творевини и од творевине (човека и све твари кроз човека).То богослужбено јесте једини систем у мисли Светог Владике Николаја и истовремено јесте откорак од секуларно-теолошког ка светоотачком који се десио у малдом Николају када је дошао у додир са светоотачким животом у Духу Светом кроз светогорске тиховатеље и Охридске светиње, а настављено у Жичи и даље.

Бесцен благо даровано нам у делима Светог Владике Николаја, нарочито у његовим песмама, лежи неоткривено и потиснуто својеврсним поробљавањем мисли Светог Владике Николаја са његовом младалачком студијом о Његошу. Ваљало би обратити пажњу из перспективе светоотачког искуства на дела Светог Владике Николаја – тада ће поново бити јасно да су у Цркви изрази духовник и богослов неодвојиви и незамисливи један без другог у једном и исотом облагодаћеном, обоженом, светом човеку Цркве. Ако је овај рад макар мало допринесе томе делић циља ће бити остварен.

Литература

Извори

Епископ Николај Велимировић, *Азбука победе,* Сабрана дела IV Српска православна општина Линц, Аустрија 2001.

а.Епископ Николај Велимировић *Брод на таласима, поводом говора о задатку Универзитета на просвећењу и моралном препорођају народа, од С. Урошевића*, Сабрана дела 2, Манастир Светог Николаја Соко, Шабац, 2016 а.

б.Епископ Николај Велимировић *Религија Његошева*, Сабрана дела 2, Манастир Светог Николаја Соко, Шабац, 2016 б.

в.Епископ Николај Велимировић, *Молитве на језеру, пето издање,* Сабрана дела V, Манастир Светог Николаја Соко, Шабац, 2016 в.

г.Епископ Николај Велимировић, *Српски народ као Теодул,* Сабрана дела V, Манастир Светог Николаја Соко, Шабац, 2016 г.

д.Епископ Николај Велимировић, *Љубостињски стослов,* Сабрана дела V, Манастир Светог Николаја Соко, Шабац, 2016 д.

ђ.Епископ Николај Велимировић, *Молитва роба у тамници*, Песме молитвене монаха Тадије**,** Духовна лира, Сабрана дела XI, Манастир Светог Николаја Соко, Шабац, 2016 ђ.

е.Епископ Николај Велимировић, *Говори, Господе,* Песме Богу и роду, Духовна лира, Сабрана дела XI, Манастир Светог Николаја Соко, Шабац, 2016 е.

ж.Епископ Николај Велимировић, *Диван, наука о чудесима,* Сабрана дела XII, Манастир Светог Николаја Соко, Шабац, 2016 ж.

Преподобни Јустин Поповић (Ћелијски), *Беседа 1. на парастосу Епископу Николају (1965),* Беседе преподобног Оца (Јустина Ћелијског) том 1, Празничне беседе, Манастир Ћелије, Ваљево, 1998 а.

Преподобни Јустин Поповић (Ћелијски), *Беседа 2. о Владици Нпколају (1966),* Беседе преподобног Оца (Јустина Ћелијског) том 1, Празничне беседе, Манастир Ћелије, Ваљево, 1998 б.

Свети Василије [Кесаријски] Велики, *Омилија против савелијанаца и Арија и амонијана,* Светоотачко богословље 14, Беседа, Нови Сад, 2016.

Свети Василије [Кесаријски] Велики, *Божанствена литургија*, Служебник, Свети Архијерејски Синод Српске Православне Цркве, Београд, 2017.

Свети Григорије Палама, *Слова у одбрану светих исихаста*, Дела Светог Григорија Паламе том 2, Беседа, Нови Сад, 2012.

Свети Јован Златоусти, *Божанствена литургија*, Служебник, Свети Архијерејски Синод Српске Православне Цркве, Београд, 2017.

Свети Марко Ефески, *О Васкрсењу*, Свети Марко Ефески Исповедник, житије – изабрана дела – служба, Предањске студије, Београд, 2007.

Свети Марко Ефески, *О разликовању Божанске суштине и енергија,* Свети Марко Ефески Исповедник, житије – изабрана дела – служба, Предањске студије, Београд, 2007.

Софроније, Захаров, *Старац Силуан*, Хиландарски преводи бр.11., Манастир Хиландар, 1994.

Βασιλιού Καισαρείας του Μεγάλου, *Εις τό· «έν άρχή ήν ό Λόγος»,* Ομιλίαι και λόγοι, , Άπαντα τα έργα 7, ΕΠΕ 7, Πατερικαί εκδόσεις «Γρηγόριος ο Παλαμάς», Θεσσαλονίκη, 1973 α.

Βασιλιού Καισαρείας του Μεγάλου, *Ομιλά Κατά Σαβελλιανών καί Άρείου καί Άνομοίω,* Άπαντα τα έργα 7, ΕΠΕ 7, Πατερικαί εκδόσεις «Γρηγόριος ο Παλαμάς», Θεσσαλονίκη, 1973 β.

Други извори

Божовић, Григорије, *На хаџилуку, Путописи и приче о храмовима и духовницима*, приредио и предговор написао Драгиша Бојовић, Службени гласник, Београд, 2016.

Јовановић Стоимировић, Милан, *Портрети према живим моделима*, приредили Стојан Трећаков Владимир Шовљански, Матица српска, Нови Сад, 1998.

Радосављевић, Артемије, епископ, *Нови Златоуст, кратак животопис Светог владике Николаја*, Београд, 2016.

Остала литература

Алечковић Николић С., Мила С. *Квази научна психологија економског неолиберализма,* Зборник радова Филозофског факултета Универзитета у Приштини XLIV (1)/2014, Универзитет у Приштини Филозофски факултет, Косовска Митровица, 2014;

Биговић, Радован, свештеник, *Од свечовека до богочовека: хришћанска философија владике Николаја Велимировића*, Друштво Рашка школа, Београд, 1988.

Драгић Кијук, Предраг, *Уморна цивилизација,* Есеји, Дуки библиотека, 2013.

Мајендорф, Џон, *Византијско богословље,* Каленић, Крагујевац, 2008,

Милосављевић, Петар, *Молитве на језеру Владике Николаја Велимировића*, Црквене студије, годишњак Центра за Црквене студије, година 1, бр.1, Црквене Студије, Ниш, 2004.

Најдановић, Димитрије, протојереј бивши професор Универзитета, *Три српска великана*, Библиотека Свечаник 49, Верлаг, 1975.

Палавестра, Предраг, *Проучавање и издавање грађе за историју српске књижевне критике, историја једног научног подухвата,* Зборник Српска књижевна критика друге половине XX века: типолошка проучавања, уредник Милан Радуловић, Институт за књижевност и уметност, Београд, 2013.

Тадић, Љубомир, *Загонетка смрти, смрт као тема религије и философије,* Филип Вишњић, Београд, 2003.

Томић, Станислав М., *Протестантизам и критика антропоцентричног хуманизма у философији Светог Јустина Ћелијског,* Зборник радова са XII међународног научног скупа Српски језик, књижевност, уметност, одржаног 27–28. октобар 2017.

Флоровски, Георгије, *Источни Оци IV века,* Хиландарски Путокази 26, Манастир Хиландар, 1997.

Boban Milenković

THEOLOGICAL CONSIDERATION OF THE POEM *GOVORI, GOSPODE* BY ST BISHOP NIKOLAJ VELIMIROVIĆ

First of all, an attempt means orientation towards the realization of the recognized goal to which one aspires and, is never a goal by itself. At the same time, this means that the attempt does not cover all the fullness of the goal it was caused by. The attempt is rather there to point out the goal and get as close to it as possible. It is the same with this attempt at theological consideration of one of the many songs written by the Holy Bishop Nikolaj Velimirović, which we consider to be Serbian Psalms. The priceless treasure, hidden in the poems of the Holy Bishop Nikolaj, awaits us undiscovered and suppressed by a kind of overemphasis in his early studies of Peter II Petrović Njegoš. Furthermore, considering these songs from the perspective of the Holy Fathers' experience, once again, it becomes obvious that the expressions ***confessor*** and ***theologian*** are inseparable and inconceivable as separate, in one ennobled, deified, holy man of the Church. If this work contributes at least a little, a part of the goal is achieved.